

Профілактика та подолання булінгу (цькування) як складова системи превентивної освіти роботи Харківського ліцею №29

Одним із пріоритетних напрямів роботи нашого ліцею є превентивне виховання дітей та учнівської молоді. Система превентивних заходів, що здійснюються педагогічним колективом ліцею, сприяє засвоєнню дітьми не тільки певних знань щодо негативних впливів, а й набуттю життєвих принципів, установок, переконань, переваг, ставлень, які виражаються в поведінці, стосунках з оточуючими. Тобто превентивне виховання сприяє формуванню ціннісних ставлень до себе, сім'ї, родини, і як наслідок – до людей, суспільства, держави. Педагоги привертають увагу учнів до проблем, висувають аргументи на користь безпечної поведінки, надають переконливу інформацію про ступені ризику, допомагають виробити навички такої поведінки, створити ситуацію психологічного комфорту й захищеності.

Важливою складовою превентивної роботи в ліцеї є профілактика та протидія булінгу (цькуванню) в дитячому середовищі. На сьогодні проблема булінгу є надзвичайно **актуальною**. Серед сучасної учнівської молоді останнім часом надзвичайно загострилася проблема насильства, довготривалих агресивних проявів та третирування у міжособистісних стосунках підлітків, здійснюваних самими дітьми одне до одного. Така ситуація не обмежується лише ролями «агресора» та «жертви», вона залучає інших учнів, роблячи їх активними або пасивними учасниками цих відносин. Такі стосунки і отримали назву «шкільний булінг», розповсюдження якого впродовж останніх років визнано в освітній практиці та є соціальною проблемою. Ця проблема може призвести до низки руйнівних наслідків, а саме: шкільна дезадаптація, зниження успішності учнів, психологічні розлади, закріплення в свідомості негативних уявлень про себе, зниження самооцінки, низький рівень соціалізації учнів, суїцидальні прояви.

Тому в нашому ліцеї створено систему роботи щодо попередження та протидії проявам шкільного булінгу (цькуванню). Ця система має кілька взаємопов'язаних між собою напрямів роботи.

1. Детальне вивчення наявності небезпечних явищ серед учнівського колективу, що передбачає аналіз ситуації в ліцеї, спостереження, моніторинг, оцінювання.

Наскільки вчителі обізнані з поняттям «булінг», чи володіють вони в достатній мірі ситуацією? Чи знають учні, що таке «булінг», його види? Як не стати жертвою булінгу? Яка відповідальність за булінг та інші види агресії передбачена законом? Наскільки батьки обізнані з цим явищем? Як своєчасно зрозуміти, що з дитина стала жертвою булінгу? Саме ці питання стали предметом нашого дослідження. Соціально-психологічною службою ліцею створено базу інструментарію для діагностування рівня напруги та тривожності в учнівських колективах. Діагностування проводиться за такими напрямками: спостереження за міжособистісною поведінкою дітей та учнівської молоді; анкетування учасників освітнього процесу; психологічні діагностики мікроклімату, згуртованості класних колективів та емоційних станів учнів (особлива увага приділяється питанню адаптації учнів 1-х, 5-х класів до нових умов навчання, адаптації дітей, які належать до категорії тимчасово переселених); визначення рівня тривоги та депресії. Ця

робота планується практичним психологом та соціальним педагогом ліцею та проводиться протягом навчального року. Соціально-психологічна служба ліцею тісно співпрацює з класними керівниками щодо питань профілактики булінгу та інших форм дитячої агресії. Класні керівники проводять серед учнів опитування про булінг як соціальне явище, про його форми, обговорюють проблему булінгу на класних годинах.

Так, серед учнів 5-12-х класів було проведено анкетування "Булінг та його прояви в підлітковому віці". Вхідне анкетування дало змогу визначити найважливіші питання, які цікавлять учнів, виявити, з якими формами булінгу найчастіше стикаються ніші учні (питання за посиланням <https://forms.gle/1ogXNHomrqqoF5rfw5>). Анкета була повністю анонімна, також анкета дала можливість зрозуміти, як реагують вчителі на випадки булінгу; розробити окремо заняття для вчителів з метою надання практичних навичок реагування на випадки булінгу в ліцеї. Після анкетування та визначення результатів був розроблений цикл занять з попередження агресивної поведінки, навичок розв'язання конфлікту, протидії булінгу, всі заняття відповідали віку та заявленій проблемі. В ліцеї велика увага приділяється створенню безпечного освітнього середовища. У разі необхідності надаються індивідуальні консультації учням та їх батькам. В ліцеї налагоджено тісний контакт із районною службою у справах дітей, сектором ювенальної превенції з питань профілактики правопорушень, дитячої злочинності, профілактики жорстокого поводження з дітьми, з питань попередження булінгу тощо. Ми вважаємо, що для здійснення превентивної діяльності та вирішення ситуації насилля чи булінгу важливо застосовувати командний підхід (класний керівник, учителі-предметники, соціальний педагог, практичний психолог, адміністрація, інші спеціалісти (за потребою)), слід працювати не лише з дитиною, яка стала жертвою чи агресором, а й планувати роботу з усім класом.

2.Формування у педагогічного колективу необхідних компетенцій, підвищення рівня обізнаності з даного питання, навчання педагогічного колективу стратегіям профілактики булінгу і втручання при його виявленні.

Соціальний педагог ліцею в 2023 році прослухала та успішно завершила 30-годинний курс «Недискримінаційний підхід у навчанні» та отримала практичні й теоретичні знання та навички згідно з програмою курсу (сайт «Edera»). Результатом цього є тісна співпраця класних керівників із соціальним педагогом, яка надає допомогу у проведенні виховних годин з елементами тренінгу, проводить індивідуальні консультації для вчителів, учнів, батьків, у разі потреби - проводяться корекційні заняття з учнями.

Питання попередження та протидії булінгу розглядаються в ліцеї на засіданнях інформаційного методичного об'єднання класних керівників, де педагоги обговорюють особливості негативних явищ серед дітей та підлітків, вивчають поняття «булінг» і «агресивна поведінка», «види булінгу», «учасники булінгу», «мотивація до булінгу» та інше; формують навички ідентифікації насильства як у своїй поведінці, так і в поведінці дітей з метою формування умінь розпізнати існуючу проблему.

3.Популяризація спорту. Спорт – універсальний засіб, що дозволяє ефективно протистояти будь-яким формам дитячої агресії, розвиває у дітей такі соціальні навички, як ефективне спілкування, запобігання конфліктам і їх конструктивне розв'язання, підвищення рівня толерантності та інші. Існує простий

аргумент, що коли дитина з групи ризику займається спортом, це відволікає її від участі в асоціальній діяльності. Фізична діяльність поліпшує стан здоров'я, самопочуття та настрої. Тому спорт можна використовувати як базу для більш комплексних змін, зокрема і для профілактики шкільного булінгу. В ліцеї проводиться велика робота щодо популяризації спорту серед дітей та учнівської молоді.

4.Проведення різних форм виховної діяльності, спрямованих на попередження та протидію булінгу.

В ліцеї складено План заходів з профілактики та протидії булінгу, який охоплює увесь освітній процес (навчальні заняття з правознавства, основ здоров'я, фізичної культури та інших дисциплін; класні години, бібліотечні уроки, тренінги, акції тематичні тижні тощо). Класні керівники 1-11-х класів планують необхідну кількість класних годин на семестр з питань протидії булінгу. Усі форми виховної діяльності відповідають віковим особливостям учнів. Обов'язково враховується особливості кожного класу, результати анкетувань і спостереження. Учні початкової школи переважно в ігровій формі знайомляться з значенням слова «булінг», вчать розрізняти булінг і злий жарт, наводять приклади позитивного і негативного впливу однолітків; розповідають, як можна відстояти власну думку; називають способи протистояння насиллю у своєму середовищі; демонструють уміння казати «Ні» на пропозиції однолітків. Ця робота продовжується в середній школі. Учні розглядають життєві ситуації та вчать знаходити правильне розв'язання конфліктних ситуацій. Дітям надаються конкретні рекомендації, як протистояти булінгу, як правильно себе поводити в ситуації, коли поряд чинять булінг.

Найбільша проблема дітей підліткового віку – розповісти дорослим про факти булінгу. Класні керівники допомагають учням знайти спільну мову з дорослими. Ефективними на класних годинах відповідної тематики є тренінгові вправи, перегляд відеороликів із подальшим їх обговоренням. Особливо емоційно сприймають діти відео, на яких відомі люди розповідають про те, що вони самі колись були жертвами булінгу і як вини вирішували цю проблему. Класні керівники знайомлять учнів із корисними сайтами, на яких можна пройти тестування, знайти цікавий відеоматеріал, прочитати пам'ятки. Учні старшої школи переважно знайомляться із правовими аспектами даної теми. Під час занять пропонується моделювати різні конфліктні ситуації і вправлятися в асертивній реакції на них. За окремим планом проводяться Тиждень безпечного Інтернету, акція «16 днів проти насилля», Тиждень правових знань. Головна перевага таких заходів – це формування відповідальності людини і громади за власну поведінку і поведінку інших, готовність прийти на допомогу, розв'язати конфлікт. Крім того, будь-які свята, конкурси, екскурсії, колективні творчі справи – це арсенал засобів для створення ситуації успіху для кожного учня. Чим більше різноманітної діяльності у класі, тим менше фактів прояву агресивної поведінки.

5. Організація роботи з батьківською громадськістю з питань попередження та протидії булінгу.

Ми розуміємо, що значну роль у виникненні булінгу відіграє сім'я: батьки як агресорів, так і жертв відрізняються неконструктивними стилями вирішення конфліктів, проблемами в комунікації. Стилі батьківського виховання, якого дотримуються деякі батьки, не є ідеальним, і не є авторитетно-демократичним. Діти-агресори досить часто спостерігають ситуації насилля в сім'ї, а також

зазнають тілесних покарань. Виникає так зване «коло насильства»: дитина бачить насильство в сім'ї, відтворює його в закладі освіти, а потім у власній родині, і цикл повторюється у наступному поколінні. У групі однолітків має місце ситуація соціального навчання: перший епізод насильницьких дій, що не отримав негативної оцінки з боку дорослих, стає «пусковим гачком» для поширення подібних ситуацій у групі. Тому саме педагоги мають активно працювати з батьківською громадськістю щодо профілактики булінгу. Вивчення сімей, організація батьківського лекторію, розробка пам'яток для батьків, розміщення корисної інформації на сайті ліцею, розтлумачення нормативних документів, які стосуються відповідальності батьків та дітей за факти булінгу, організація індивідуальних консультацій психологом та соціальним педагогом – усі ці заходи здійснюють педагоги нашого ліцею з метою попередження негативних явищ в учнівському середовищі.

Таким чином, об'єднання профілактичних засобів, усіх превентивних напрямків роботи дозволяє нам створити в ліцеї безпечний психологічний простір для учнів, допомогти дітям долати стресові ситуації, протистояти агресії. Результати цієї роботи не можна оцінити в цифрах або відсотках. Булінг як соціальне явище неможливо викоринити взагалі, але можна досягти мінімізації таких проявів.

Результатами своєї роботи ми вважаємо наступне:

- створення безпечного освітнього середовища,
- класні керівники мають переважно довірливі стосунки зі своїми учнями, будують співпрацю на засадах партнерства,
- жоден випадок агресивної поведінки серед учнів не залишається без уваги класного керівника, адміністрації ліцею, соціально-психологічної служби,
- протягом останніх п'яти років жоден учень ліцею не стоїть на обліку у службі у справах дітей чи поліції.